

Białokur, Marek

Wojna zimowa z polskiej perspektywy

Dzieje Najnowsze 32/4, 285-287

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wojna zimowa z polskiej perspektywy

18 lutego 2000 r. w sali im. Karola Musiōła w opolskim ratuszu odbyła siē sesja naukowa pt. „Wojna zimowa — konflikt militarny pomiędy ZSRR i Finlandiǎ na przełomie 1939-1940”.

W debacie zorganizowanej przez Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego i Urzǎd Miasta Opola uczestniczyli historycy dziejów najnowszych, m.in. z Warszawy, Krakowa i Opola, attaché wojskowy Finlandii w Polsce — Juha Makipaa oraz przedstawiciele fińskiego miasta Kuopio.

Celem sesji jest popularyzacja czynu zbrojnego i bohaterstwa Finów z okazji 60 rocznicy zakoŃczenia wojny zimowej (13 III 1940 r. podpisano traktat pokojowy) oraz uczczenie 20 rocznicy partnerskiej wspōlpracy pomiędy Opolem i Kuopio — powiedział otwierajǎcy obrady prezydent Opola Leszek Pogan. Moderatorem części naukowej był prof. dr hab. Michał Lis, który w słowie wprowadzajǎcym zwrócił uwagę na fakt niedostatecznego naświetlenia w historiografii polskiej konfliktu radziecko-fińskiego z przełomu lat 1939-1940 (z wyjątkiem historyków podejmujǎcych tę problematykę, jak Marian Zgōrniak, Andrzej Kastory, Bernard Piotrowski czy Tadeusz Konecki). Konsekwencje tego konfliktu, w ocenie prof. Lisa miały decydujǎce znaczenie dla fińskiej paŃstwowoŃci i historii, szczegōlnie w drugiej połowie XX w.

Tematem pierwszego wystǎpienia była: „Finlandia w polityce wielkich mocarstw w latach 1939-1940”. Prof. dr hab. Andrzej Kastory z Akademii Pedagogicznej w Krakowie mówił tu w pierwszej kolejnoŃci o radzieckiej polityce wobec Finlandii, poczǎwszy od tzw. wojny nerwów prowadzonej przez Rosjan od poczǎtku października 1939 r., przez jesienne negocjacje zakoŃczone pomimo dobrej woli Finów fiaskiem, po próby stworzenia przez fińskǎ partię komunistycznǎ „demokratycznego rzǎdu Finlandii” z Ottonem Wilhelmem Kuusinenem na czele. Przedstawiajǎc w omawianym okresie stosunek Trzeciej Rzeszy do Finlandii, prof. Kastory zwrócił uwagę na oburzenie, jakie wywołała radziecka agresja i profińskie sympatie wielu Niemców, podkreślajǎc jednoczeŃnie, że wǎdze podjęły daleko idǎce Ńrodki, aby nie ujawniano ich publicznie. Osobny wǎtek wystǎpienia stanowiła prezentacja przebiegu prac i ustaleŃ Ligi Narodów, która została zobligowana do wnikliwej analizy sytuacji wynikłej z radzieckiej agresji przeciwko Finlandii. Nigdzie jednak wybuch wojny nie wywołał takiego oburzenia jak w Stanach Zjednoczonych, niestety — co podkreŃlił krakowski historyk — wszystko, co Finlandia zdołała uzyskać, przy osobistym zaangażowaniu prezydenta Roosevelta, to 10 milionów dolarów, a i to pod warunkiem, że nie zostaną one uŃyte na zakup broni. KreŃlǎc stanowisko Wielkiej Brytanii i Francji prof. Kastory mówił o gotowoŃci udzielenia pomocy, która jednak okazała siē obietnicǎ bez pokrycia. KoŃczǎc swoje wystǎpienie, zwrócił

uwagę na neutralną postawę państw skandynawskich, które jednak o zajęciu takiego stanowiska w przypadku ewentualnego konfliktu mówiły jeszcze na długo przed jego wybuchem.

„Rząd RP na emigracji wobec agresji ZSRR na Finlandię” to zagadnienie, które znalazło odzwierciedlenie w wystąpieniu prof. dr. hab. Mariana Marka Drozdowskiego, historyka XX-wiecznych dziejów Polski i Polaków. W referacie zwrócił uwagę na fakt powszechnego zainteresowania wojną sowiecko-fińską w społeczeństwie polskim, wynikający z sytuacji Polaków w pierwszym okresie II wojny światowej. Mówiąc o polityce gabinetu gen. Władysława Sikorskiego, zaznaczył, że już w pierwszych dniach po agresji sowieckiej rząd wyraził współczucie i solidarność z narodem fińskim. Naświetleniu podnoszonej w literaturze przedmiotu kwestii udziału polskich formacji wojskowych w ekspedycji sojuszniczej do Finlandii prof. Drozdowski poświęcił sporo miejsca, uwypuklając względy polityczne, które stały za taką, a nie inną decyzją rządu polskiego (głosowanie na forum gabinetu dotyczące dołączenia polskiej brygady ochotniczej do sojuszniczej ekspedycji nastąpiło 24 stycznia 1940 r.). Nawiązaniu bliższej współpracy polsko-fińskiej na szczeblu rządowym, zdaniem prof. Drozdowskiego, przeszkodził opór Wielkiej Brytanii i Francji, które ograniczały do minimum polskie działania, oraz obawa Finów przed możliwością ujawnienia kontaktów z rządem polskim przed Niemcami. W ocenie referenta agresja ZSRR na Finlandię stworzyła dla Polaków sytuację, w której na arenie międzynarodowej ich racje i dotychczasowe wystąpienia nabierały nowego oblicza, szczególnie w odniesieniu do oceny polityki komunistycznego imperium. Reasumując swoje wystąpienie, prof. Drozdowski podkreślił, że Polacy, jak i reprezentujący ich w trakcie wojny rząd gen. Sikorskiego z siedzibą w Angers, jak mało kto rozumieli sytuację, w jakiej znaleźli się po 30 listopada 1939 r. Finowie.

Do kwestii „Agresja sowiecka na Finlandię w polskich i międzynarodowych podręcznikach historii” odniósł się w swoim wystąpieniu Dyrektor Instytutu Historii Uniwersytetu Opolskiego, prof. dr. hab. Adam Suchoński. Podkreślając, że jego badania nad podręcznikami dotyczą tego typu książek z 56 krajów wszystkich kontynentów, przedstawił niezwykle interesujący obraz zróżnicowania, jakiemu w podręcznikach — często jedynych dla wielu książek o tematyce historycznej — poddawana jest wojna zimowa. W ocenie prof. Suchońskiego polskie podręczniki ostatniej dekady w sposób obiektywny i wyważony prezentują genezę, przebieg i następstwa wojny. Treści merytoryczne często znajdują potwierdzenie w zamieszczanych mapkach podręcznikowych, wykresach (przedstawiających obrazowo np. stosunek sił armii dwóch państw), czy też interesujące fotografie, ilustrujące dla przykładu setki radzieckich wozów bojowych uszkodzonych przez wojska fińskie. Zdaniem opolskiego specjalisty z zakresu dydaktyki historii, dzięki m.in. odpowiedniemu wyeksponowaniu w podręcznikach treści związanych z wojną zimową traci ona miano wojny zapomnianej bądź celowo rugowanej ze względów politycznych z kart szkolnej edukacji historycznej (taką sytuację spotykamy w krajach podporządkowanych ZSRR do końca lat osiemdziesiątych). Trudno się dziwić, konstatował prof. Suchoński, skoro wojna, która miała trwać najwyżej 2-3 tygodnie, przeciągnęła się w krwawy kilkumiesięczny konflikt zbrojny, ukazując całemu światu słabość Armii Czerwonej. Uczestników sesji szczególnie zainteresowała informacja o tym, że w Finlandii problematyce związanej z *talvisotq* (fińska nazwa wojny zimowej) poświęcony jest ogromny dział w programie i niemal osobny podręcznik, a jego analiza to blisko rok szkolnej edukacji. Dla porównania problematyce wojny obronnej Polski we wrześniu 1939 r. czy powstaniu warszawskiemu 1944 r. w polskich podręcznikach poświęca się jedynie kilka stron, a na ich realizację przeznaczone są maksymalnie 2-3 jednostki lekcyjne.

ŻYCIE NAUKOWE

„Na pomoc Finlandii. Polacy wobec wojny sowiecko-fińskiej ” to tytuł kolejnego przedstawionego podczas sesji referatu, którego Autor, dr hab. Krzysztof Tarka z Uniwersytetu Opolskiego — badacz stosunków polsko-litewskich w XX w., odniósł się do sprawy nie zrealizowanego ostatecznie planu wykorzystania polskich żołnierzy internowanych na terenie Litwy i Łotwy w celu wsparcia walczących Finów. Zamierzenia te rodziły się równocześnie w otoczeniu gen. Sikorskiego, jak i wśród Polaków przebywających w państwach bałtyckich. Znamienny dla całej sprawy i jednocześnie decydujący o jej niepowodzeniu, co podkreślił dr Tarka, był stosunek nie krajów, w których polscy żołnierze się znajdowali, ale Szwecji, która sprzeciwiała się ich przyjęciu na swoim terytorium celem przedostania się do Finlandii, by nie narażać się Niemcom.

W ostatnim referacie wyeksponowany został mocno wątek biograficzny, za sprawą mgr. Marka Białokura z Uniwersytetu Opolskiego, który mówił o „Polskich aspektach biografii marszałka Carla G. E. Mannerheima”. Odnosząc się do Mannerheima — postaci pierwszego formatu w dziejach fińskiej irredenty, naświetlony został ten fragment jego życia, w którym marszałek bezpośrednio stykał się z Polską i Polakami, poczynając od wieloletniego pobytu Mannerheimana na przełomie XIX i XX w. na ziemiach polskich w roli oficera carskiej armii, przez bliskie związki z polską arystokracją (szczególnie bliskie stosunki z Marią Lubomirską), po spotkania z postacią często z nim zestawianą na gruncie polskim — marszałkiem Józefem Piłsudskim. W niepodległej już Finlandii lat międzywojnia Mannerheim często i chętnie podejmował gościną Polaków, sam również towarzysko bywając w polskiej ambasadzie. Polskich wątków w biografii marszałka Mannerheima nie zabrakło i podczas wojny zimowej, kiedy to, znając polską historię, realia i stosunek większości społeczeństwa do ZSRR, zwracał się o polską pomoc dla Finlandii.

Tradycją organizowanych przez opolskie środowisko historyków konferencji stało się aktywne angażowanie w ich organizację i rozwój studenckich kół naukowych. Tym razem za sprawą Szkolnego Koła Naukowego — Dydaktyki Historii UO uczestnicy obrad mieli możliwość zapoznania się z przygotowanym komunikatem ukazującym wojnę zimową w szkolnej edukacji historycznej w Polsce. Chodziło o możliwości realizacji na poziomie gimnazjum i liceum w ramach jednostki lekcyjnej tematu poświęconego wojnie radziecko-fińskiej z przełomu 1939 i 1940 r. Zaprezentowane zostały nowatorskie metody wykorzystania środków dydaktycznych, a uczestnicy sesji mieli dzięki temu możliwość obejrzenia specjalnie przygotowanego na tę okazję angielskiego filmu dokumentalnego *Soviet-Finnish Winter War*, opartego na interesujących materiałach archiwalnych.

W referatach i podsumowującej sesję dyskusji stwierdzono, że konflikt zbrojny, jakim była kilkumiesięczna wojna radziecko-fińska, wpłynął przede wszystkim na utratę prestiżu przez ZSRR i jego armię, a jednocześnie był elementem budującym optymizm wśród autorów przyszłego planu niemieckiej agresji na Związek Sowiecki. Jednak przebieg wojny, trwającej od 30 listopada 1939 r. do 13 marca 1940 r., ukazał Finów jako niezłomnych obrońców własnej państwowości, których, co zgodnie podkreślili uczestnicy sesji w swoich wystąpieniach, Polacy doskonale rozumiejąc, bardzo wysoko oceniali. Sesję zakończyły podziękowania delegacji fińskiej, aktywnie biorącej udział w dyskusji i wyrazy uznania za podjęcie w ramach sesji naukowej tak ważnej dla nich problematyki.

Marek Białokur
Opole